

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1300

מסכת בבא מציעא נ"ג-נ"ט ♦ אהלות י"א, ב' - י"א, ד'

בס"ד, י"ג ניסן תשפ"ד

השבוע בגליון

- ♦ בעיית כשרות שהתגלתה במפעל שימורים
- ♦ התקנת מזגן בקיר של דירה שכורה
- ♦ שוכר אינו בעל הדירה
- ♦ למי שייכות המציאות שנפלו לחצר שכורה?
- ♦ כשקירותיו של בניין ישן בשכונת מאה שערים רעוד
- ♦ אזהרת ה"חפץ חיים" לשוכרי דירות

- ♦ שכירת חזן או בעל תוקע לשבת
- ♦ כך תשכור מלצר ליום השבת
- ♦ תשלום עבור שכירת הרכב בשבת
- ♦ כיצד משלמים על טבילה בשבת?
- ♦ מכירת ספר תורה פסול להצגתו במוזיאון
- ♦ מכרז למכירת ספר תורה

♦ האם דינו של דרכון כדין שטר חוב?
♦ מכירת דרכון לאדם אחר
♦ רווחי הבנק המשולמים עבור יום השבת

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

בשם החופש והחרות

העולים מרוסיה הביאו עמם אוצר אדיר של מעשיות וסיפורים, חלקם מסמרי שער, מן התקופה הארוכה של השלטון הקומוניסטי. לפעמים קשה לדעת אם המעשים אכן התרחשו, או שמא מחלקת הדוברות היעילה של הק.ג.ב. היא שרקמה את העלילות והפיצה אותן ברבים כדי לטעת מורא ופחד בקרב ההמונים. כך או כך, יהודי יליד רוסיה שהזדמן לא מכבר לבית המדרש "מאורות הדף היומי" למגידי שיעורים, שח לתומו את המעשה הבא, שלקחו רב.

המבצע היה מורכב והוא תוכנן לפרטיו. הם נמנו על האנשים שלא היו מסוגלים לשאת את עריצותו של סטלין, אך לא היתה בהם די תבונה כדי ליישר קו עם המציאות ולהבין כי סופם המר קרוב מכפי שהם צופים. **לילה** אחד אחדים מהם התכנסו על גדות הוולגה כדרכם מפעם לפעם. עודם הוזים במים השקטים, הם הוקפו לפתע בידי סוכני חרש, ומכאן ואילך... הכל מוכר. לא כל כך. ההמשך היה בלתי צפוי. **אחד** מחברי הקבוצה ניסה להימלט מידי הסוכנים, שלא היססו לירות בו ולפצוע אותו קשות. חבריו

דף נו/א ומן הפטור על החיוב

בעיית כשרות שהתגלתה במפעל שימורים

בסוגייתנו מבואר שאין מעשרין "מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב". כלומר, אין ליטול פרי מעושר, ה"פטור" מהפרשת מעשרות ולהפרישו כמעשר עבור פרי "חיוב", היינו: פרי שלא עשרוהו עדיין. כך גם נפסק להלכה (עי' רמב"ם הל' מעשר פ' י"ד, שולחן ערוך יו"ד סי' של"א סעי' ע"א).

הלכה זו נוגעת גם למשגיחי הכשרות, המועסקים בבתי חרושת, המקבלים משלוחים של פירות וירקות ממקורות רבים. הרב מרדכי עמנואל שליט"א מתאר בספרו ביטורן (עמ' 41) בעיה אופיינית למפעלים אלו, שהתגלתה במפעל לייצור שימורים. משגיחי הכשרות של המפעל הבחין, כי חלק מן הפירות מקורו ממגדלים נכרים, שסחורתם פטורה לחלוטין מתרומות וממעשרות, בעוד שחלק אחר של הסחורה מקורו מחקלאים יהודים, שסחורתם חייבת בהפרשת תרומות ומעשרות. זהו, איפוא, מקרה קלאסי של סחורה "פטורה" וסחורה "חייבת".

הלכה זו, גם עוררה שאלה מעשית בקרב משגיחי הכשרות, המופקדים על הפרשת התרומות והמעשרות **בחנויות לממכר ירקות**. לעיתים קורה, אמרו המשגיחים, שאין ידוע מקורה המדויק של הסחורה, ויתכן, שסוג ירק מסויים מגיע לחנות משני חקלאים, אשר אחד מהם עישר את סחורתו טרם מסירתה לחנות הירקות, ואילו השני לא עשה כן. גם כאן, אסור להפריש ירק מארגז אחד כמעשר עבור כל הירקות האחרים מאותו סוג, שהרי אין להפריש מן ה"פטור" על ה"חיוב", ואילו הפרשת מעשרות מכל ארגז בנפרד תארך זמן רב מאד.

אולם, כותב בעל מנחת יצחק (שו"ת ח"ט סי' קי"ט), בדרך כלל הירקן אינו מקבל את אותו סוג של ירק משני מקורות שונים, ולפיכך, ניתן להסתמך על הרוב, כמבואר בסוגייתנו, ולהתייחס לכל הסחורה שהגיעה באותו מועד לחנותו כאל סחורה שהגיעה אליו ממקור אחד בלבד [עי' חזון איש דמאי סי' י"ב אות ט"ו, שכלל זה תקף גם לגבי טבל וודאין]. הגר"י וויס זצ"ל מוסיף וכותב, כי אמנם לעיתים רחוקות מגיע ירק מסויים לאותה חנות ממקורות שונים, ויש לחשוש שהמשגיח

לעילוי נשמת

מרת עו"ד **טובה גיטא אדורם** ע"ה

בת הרב דב בער והרבנית חיה שרה אליעזרוב זצ"ל נלב"ע י"ג ניסן תש"פ **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

לעילוי נשמת

מרת **יענטה יהודית לינצר** ע"ה

ב"ר חיים אשר אנשיל זאב ז"ל נלב"ע י"ג בניסן תשנ"ה

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **שמואל לינצר** ומשפ' שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר זוסוין** הי"ד

ב"ר יעקב יוסף ז"ל נלב"ע ט"ו בניסן תש"ג

תנצב"ה

הנוצחה ע"י חתנו ובתו הר"ר **אריה ודורה יעקבסון** שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

לעילוי נשמת האישה האצילית והיקרה, בת קדושים ועצומים

מרת **אסתר אלטא פייגא ציפורה נס** ע"ה

בת האדמו"ר רבי שלום ספרין צוק"ל מקאמרנא, נכדת האדמו"ר רבי ישראל פרלוב (הינוקא) מקרלין סטולין

נלב"ע י"ב ניסן תשע"ט **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י בנה ידידנו **שלמה נס** שיחיל - גבעת שמואל

הפריש מעשרות מן ה"פטור" על ה"חיוב". על כן, תבוא ברכה על המחמיר לעשר בביתו כדי לצאת מן הספק.

עד כמה יש לפקוח עיניים בנושא מסובך זה, ניתן ללמוד מן המקרה הבא, שהתרחש באחד מבתי החרושת הגדולים לייצור שימורי פירות. בעל המפעל ביקש ממשגיח הכשרות להשתמש בשיירי הפרי, שנותר בסוף תהליך המיצוי, להפרשת התרומות והמעשרות, במקום להשתמש בפירות טריים וכך לחסוך כסף, והמשגיח נענה לבקשתו. לאחר זמן מה סייר במפעל מומחה לכשרות שגילה עובדה מדהימה.

התברר לו, שהמשגיח החרוץ הקפיד לעשר את הפירות **מיד עם כניסתם למפעל**, ומאחר שבתחילת יום העבודה עדיין אין שיירי פירות, היה המשגיח מפרש פירות טריים כמעשר עבור המשלוח הראשון שהגיע למפעל.

לעומת זאת, כאשר הגיע המשלוח השני, כבר השתמש המשגיח בשיירי הפירות שנותרו מן המשלוח הראשון, והפרישם כמעשר עבור המשלוח השני למרות ששיירי פירות אלו הם פטורים ממעשרות ואין אפשרות להשתמש בהם כדי לעשר פירות אחרים שלא עושרו. לפנינו, איפוא, הפרשת תרומות ומעשרות מן ה"פטור" על ה"חיוב" [סיפור זה והשלכותיו מובא בספר בישורן הנ"ל בעמוד 26].

דף נ"ב והאי נמי ביומיה מכירה היא

התקנת מזגן בקיר של דירה שכורה

הגמרא בסוגייתנו דנה אם התורה החילה את דיני אונאה [מקח טעות וכדו'] גם לגבי עסקאות של **השכרת חפצים** שורש הספק נובע מלשון הפסוק העוסק באונאה (ויקרא כה/ד): "וכי **תמכרו ממכר לעמיתך**... אל תונו איש את אחיו". לכאורה, מפסוק זה משמע, כי דיני אונאה תקפים בעסקאות של קניה ומכירה בלבד. אולם, למסקנת הגמרא, דיני אונאה נאמרו גם לגבי עסקאות של שכירות, משום שגם עסקאות השכירות נחשבות כמכירה של נכס, אם כי לתקופה מוגבלת.

שוכר אינו בעל הדירה: מדברי הראשונים והפוסקים עולה, כי אין כוונת הגמרא לייחס לשוכר בעלות מוחלטת על הנכס בזמן שכירותו. שהרי הגמרא (עבודה זרה ט"א) אוסרת על אדם להשכיר את ביתו לצורכי עבודה זרה, על פי הפסוק (דברים ז/כז) "ולא תביא תועבה אל ביתך". ואם נכס מושכר נחשב בתקופת השכירות כמי שאינו בבעלות המשכיר אלא בבעלות השוכר, לא היה תוקף לאיסור זה, שהרי בתקופת השכירות אין המשכיר מביא תועבה אל ביתו, כי אם השוכר שהנכס נחשב בבעלותו.

למי שייכות המציאות שנפלו לחצר שכורה? למרות זאת, נחלקו הראשונים (רש"י ב"מ קב/א ד"ה בחצר דמשכיר והרמב"ם הל' שכירות פ"ו הל' ה' והראב"ד, שם) מי הוא הזוכה במציאות שנפלו בחצר מושכרת, ויש הסוברים, כי השוכר זוכה בהן, אף על פי שאין הוא בעל החצר. הפוסקים מבארים, כי הבסיס לדעה זו אינו משום שהשוכר נחשב כבעל הנכס, אלא משום שלדעת ראשונים אלו, הזכיה בקניין חצר מוקנית לאדם **שזכויות השימוש בחצר** שלו הן, ולפיכך, השוכר את זכויות השימוש בחצר, גם זכאי במציאות שנפלו לחצר זו (עי' שו"ע ס"י ש"ג סעי' ג' ובסמ"ע שם ס"ק ה', ובש"ך שם, ובקצוה"ח שם ס"ק א').

כשקירותיו של בניין ישן בשכונת מאה שערים רעזו: יהודי תושב שכונת מאה שערים בירושלים הרחיק לכת בהבנה של הגדרת אי בעלותו של השוכר על הנכס השכור, ובהתאם לכך הוא ביקש להתייחס אל אחד השכנים שדר בשכירות, כאל אורח בלבד. אותו יהודי התקין מזגן רועש בקיר הבניין, ושכן שדר בשכירות בדירה בבניין זה תבע ממנו להסירו ממקומו, **מאחר שכל אימת שהופעל המזגן העוצמתי**, היו קירותיו הישנים של הבית רועדים, והרעש העצום שעלה מן המזגן, היה גם הוא בלתי נסבל. בתוך טענותיו הוסיף השוכר ואמר, כי המזגן הותקן בקיר משותף לכל דרי הבית, וממילא אין זכותו של בעל המזגן להתקינו בקיר זה ללא נטילת רשות מדיירי הבניין. לעומתו, טען מתקין המזגן, כי אין הוא צריך להשיב לטענות התובע, שהרי הוא שוכר בלבד, וממילא אין לו בעלות בנכס המקנה לו זכות לטעון כנגד בעלי הדירות בבניין זה. **אולם, בית הדין בהביר נחרצות**, כי למרות שהשכרה אינה מוגדרת כמכירה, אין לשלול מן השוכר את הזכות המוקנית לבעל הבית לטעון כל טענה, כאשר זכויות המגורים שלו נפגעות (פס"ד י-ם דיני ממונות ב' פס"ד בעמ' קע"ז).

אזהרת ה"חפץ חיים" לשוכרי דירות: יש להדגיש כי בכל מקרה של שכירות, אשר לא נקבעו לגביה דברים ברורים, הולכים אחר מנהג המקום (שו"ע חו"מ ס"י ש"ג סעי' א'). בקשר לכך, מן הראוי לציין את אזהרתו של החפץ חיים (אהבת חסד סוף ח"א) כי בכל עניני ממון יש לקצוב ולברר מראש את כל הפרטים, כדי שלא להכשל באיסור עושק וגזל, מאחר שפעמים רבות קשה לברר מה הוא מנהג המקום, ויתכן שאחד מהצדדים עלול לחשוב שחבירו לעסקה גזל או עשק אותו.

הובלו אל בית המאסר והוא הובהל אל בית חולים לרגל פציעתו. החברים שנתרו בחוץ גמרו אומר בפשטם כי יחלצוהו מבית החולים ויציאוהו לחופשי. **אומץ רב** ותעוזה נדירה נדרשו רק כדי לחשוב לבצע מהלך מסוג זה באותם ימים. אך הם החליטו. ערך החירות עמד מול עיניהם וליבה את רוחם כמפוח ענק. **אמרו ועשו.**

לאחר שבועות של בדיקות חשאיות, היו דרכי בית החולים השמור ידועות להם על כל משעוליהן, זמני חילופי המשמרות, וכן פרטיהם האישיים של הצוות הרפואי שעבד במחלקה בה אושפזו חברים הפצוע.

פתק קטן שחברו אליו בקרביו של סרדין גדול היווה את תחילת המבצע: "תתכונן. בעוד ארבע לילות אח מהצוות הרפואי יתק את הכבלים האוזקים אותך אל מיטתך. תדדה במהירות אל חלון המסדרון, שם נמתין לך בשם החופש החירות".

מחוץ לבית החולים הם התארגנו באופן מרשים. מכונית מסחרית הוסבה לאמבולנס על כל הציוד הדרוש. החולה לא היה יכול להתנתק ממכשירי האינפוזיה לזמן רב. רופא שנמנה על חברי הקבוצה התנדב לטפל בחולה מרגע יציאתו מן החלון, ונהג מיומן הציע עצמו לנהוג את המכונית למקום מבטחים, שם הוכן חדר מתאים להבראת החולה.

הלילה הגיע.

האח שנשכר על ידי חברי הקבוצה רעד בכל גופו. התשלום הגבוה שהוצע לו פיתה אותו לבצע את חלקו במשימה, אך לא היה בו כדי לשתק את הפחד האיום שאחז בו. בשעה המיועדת הוא יזם הפסקת חשמל באגף בו שכן החולה, ובחשכת הלילה הוא אץ רץ אל חדרו של החולה, גישש באפילה, שלף מכיסו את הפצירה, ביתק את שביטק ונס על נפשו.

פתק ירוק שנחת בחצר בית החולים נשא בחובו מילה אחת: "ניתקתי".

שוכני הרוב הדריכים פקחו את עיניהם בכפליים. בלשו לכל עבר בעודם מצפים לראות את חברים מאותת להם מן החלון. הסולמות והחבלים היו מוכנים להשליך כהרף עין מתא המטען. כל המבצע אמור להימשך שבעים שניות בלבד. כך על פי תרגולים חוזרים ונשנים שערכו במחוז נידח.

חלפו דקות אחדות והחולה איננו.

מנורות החשמל שבו להאיר, פה ושם יצאו חולים מנומנמים לרגל הפסקת החשמל הבלתי צפויה, וכעבור דקות אחדות שבה לשרור דממת הלילה במסדרונות ובחדרים.

סקרנותו של האח בערה בו. מה זה אירע לחולה הטיפש? שנים ארוכות שהוא משרת בבית החולים, ומעולם לא נתקל באסיר-חולה שניתנה לו הזדמנות להמלט אל החופש, ונהנה זה שוכב במיטתו משוחרר מן הכבלים, ואינו עושה מאומה. **לפנות** בוקר הסקרנות הכריעה אותו. הוא נכנס אל החדר, ובחלחלה חזה בחולה השרוע על מיטתו ללא רוח חיים. דקות אחדות עמד משותק על מקומו. לאור הקלוש של מנורת הלילה הבקן האזיקים העבותים שאסרו את החולה אל מיטתו, ולצד המיטה היו שרועים חוטי אינפוזיה חתוכים...

★ ★ ★

יש כבלים השוללים את החרות - מהם נותקנו ביציאת מצרים. לא עוד בני אנוש נטולי מחשבה עצמית, עבדים נרצעים לעם אכזר הנשלט בעצמו על ידי תאוותיו ויצריו.

יש כבלים המחברים אל החיים - אליהם התחברנו ביציאת מצרים. "וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים... וְעָתָה אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְקוֹלִי וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, וְהִיִּיתֶם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים..."

התורה הקדושה היא מעיין חיים נובע, מכוחו מפכה העם היהודי שנים רבות כל כך, על פני טרגיות רבות כל כך, ובכל זאת נותרו מימיו צלולים כבימי קדם.

בנה הפסח, בו הפכנו לעם והחלנו את התהליך הנפלא שבסופו קיבלנו את התורה, מתנה אלוקית שאין דוגמתה לבני אנוש, שיעורי הדף היומי יתקיימו ביתר עוז, בהשתתפות המונים שיבקשו להצטרף אל מעגל החיים.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ספק: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

דף נז/ב יצאו שטרות שאין גופן ממן

האם דינו של דרכון כדין שטר חוב?

בסוגייתנו מבואר, שפרשת השומרים האמורה בתורה (שמות כב) והמגדירה את חיוביו של אדם שקיבל על עצמו לשמור חפץ של רעהו, אינה חלה על אדם שקיבל על עצמו לשמור שטר חוב של חברו, ולפיכך, השומר שטר אינו חייב בגניבתו או באבידתו. כלל זה דורשת הגמרא מהפסוק (שמות כב/ו) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור", המחיל את דיני השמירה על חפצים בעלי שווי עצמי בלבד. אולם, שטר חוב מהווה **אמצעי לגביית חוב**, אך אין לו ערך עצמי, ולכן אינו נכלל בפרשת השומרים העוסקת בכסף או בכלים שהם חפצים בעלי שווי עצמי.

לדעת רוב הראשונים, מאחר שהתורה לא כללה בדיני השומרים את השומר על חפץ שאין לו שווי עצמי, אזי אף אם שומר זה יזלזל בשמירתו על השטר, באופן שמוגדר כ"פשיעה", הוא לא יהיה חייב לשלם עבור נזק שייגרם לשטר (טור ח"מ סי' ש"א בשם הרי"ף הרא"ש והראב"ד הרמב"ן והרשב"א). אולם, לדעת הרמב"ם (הל' שכירות פ"ב הל' ג') התורה מיעטה את התחייבותו של שומר השטר, בגין **גניבה ואבידה בלבד**, אך אין כל אפשרות לפטור אותו מפשיעה בשמירת השטר מפני שהוא כמזיק את חברו בידיים ומסיים הרמב"ם "ודין אמת הוא זה למבינים וכן ראוי לדון". להלכה, פוסק הרמ"א (שולחן ערוך ח"מ סי' ש"א סעי' א') שהשומר פטור מפשיעה, והש"ך (שם ס"ק ג' וכן בסי' ס"ו ס"ק קכ"ב/קכ"ו) חולק עליו וסובר, שהלכה כדעת הרמב"ם.

נוכל לעמוד ביתר שאת על ההגדרה העדינה "שאינו גופן ממון", על ידי המעשה הבא. לפני שנים רבות השאל יهودי מסויים את דרכונו לחבירו, אך כאשר בעל הדרכון ביקש מחבירו להשיב לו את הדרכון, טען הלה כי הדרכון אבד ואיננו.

על פי דין תורה, רשאי בעל חפץ שנמסר לשמירה לדרוש מן השומר להשבע לו, כי אכן החפץ נגנב או נאבד, כטענתו. אולם, שואל הדרכון טען, כי בסוגייתנו מבואר שדיני השמירה אינם חלים על אדם השומר על חפצים שאין גופם ממון. ומאחר שגם הדרכון אין גופו ממון ואין לו כל ערך עצמי, שהרי תפקידו הוא לשמש **כאמצעי** לאפשר לבעליו לעבור ממקום למקום, יש לפוטרו משבוועה. ואכן, אחד מרבני העיר חליבו הצדיק את טענת השומר.

אולם, הגאון רבי שאול יוסף נתנזון זצ"ל (שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' ל"ח), שלל מכל וכל את ההשוואה בין שטר חוב לבין דרכון. שכן, בעליו של שטר חוב אמנם אינו זקוק לשטר עצמו, כי אם לכסף שיגבה **תמורתו**. כלומר, החוב קיים ועומד גם ללא השטר, ולוהו ישר יפרע את החוב גם בלעדיו. לעומת זאת, הדרכון עומד לשרות בעליו כדי לעבור ממדינה למדינה, ובלעדיו אין אפשרות לעבור את הגבול. כלומר, הוא אינו משמש כראיה בלבד לזהות בעליו, כי אם ככלי מעבר בגבולות, וממילא ניתן לכנותו "דבר שגופו ממון", וחייב השואל להשבע.

מכירת דרכון לאדם אחר: אמנם, היו שטענו, כי המזיק דרכון אינו חייב לשלם לבעליו בגין נזק שנגרם לו, שהרי לדעת בעל נתיבות המשפט (סי' קמ"ח ס"ק א') ועיי' עוד לגבי סברא זו שו"ת בית יצחק אהע"ז ח"א סי' ע"ג ס"ק ט' וכן בש"ך סי' שפ"ו), חפץ שהוא שימושי עבור בעליו בלבד, אשר אינו יכול למכור אותו לאחרים, אינו נחשב כחפץ בעל ערך ממוני, וממילא אין המזיק אותו מתחייב בתמורתו, שהרי אין לו תמורה. אולם, בספר אורחות המשפטים (כלל ל"ב ס"א) כתב רעיון מעניין, שכנראה נוהג היה בתקופתם כאשר לעיתים נאלצו היהודים להמלט ממקום למקום מאימת הגויים, תוך הסתרת זהותם, ולשם כך הם היו זקוקים להשתמש בדרכונו של אדם אחר. ממילא, במצבים מעין אלו יש להתייחס לדרכון כאל חפץ סחיר בשוק, לאותם הנזקקים לו.

דף נח/א השוכר את הפועל לשמור

רווחי הבנק המשולמים עבור יום השבת

מבואר בסוגייתנו, ששומר חפץ המקבל שכר לפי מספר ימי השמירה, אינו רשאי לדרוש שכר עבור השמירה ביום השבת, משום שחז"ל חששו, שמא מתוך כך בני אדם יתירו לעצמם עשיית מקח וממכר בשבת עצמה (רש"י כתובות טד/א ד"ה כשכר שבת). אולם, שומר, או שכיר המקבל משכורת לפי יחידת זמן קצובה, כגון, עבור שבוע או חודש ימים, אינו צריך להפחית ממשכורתו את ימי השבת, משום ששכר השבת **מובלע** במשכורתו הכללית, וחז"ל לא גזרו אלא כאשר השומר מקבל כסף במוצהר עבור יום השבת. כך גם נפסק להלכה (שולחן ערוך א"ח סי' ש"ו סעי' ד') [עיי' רמ"א כפי שבואר בדרכי משה, ובשבות יעקב ח"א סי' ו' בעניין חישוב ימי עבודה של פועל המקבל את משכורתו לפי תקופת חודש].

שכירת חזן או בעל תוקע לשבת: סוגייתנו משמשת בסיס לדברי רבינו יחיאל בן הרא"ש ואחיו של ר' יעקב בעל הטור (סי' תקפ"ה) שתמה על מנהגם של בני ספרד לשכור "בעל תוקע" לראש השנה. לעומת זאת, המרדכי מביא את דעת רבינו שמואל (פסחים נב) הסובר, כי אין איסור בדבר. הט"ז (שולחן ערוך שם) מבאר, את טעם המחלוקת וכותב, כי לכלל הדעות, גם עבור עשיית מצווה **בשבת** אסור ליטול שכר, כמבואר בסוגייתנו, שאדם שעסק בשבת בצורכי מצווה ושומר על פרה

פנינים

דף נח/ב ולא תנונו איש את עמיתו

הונאה שכזו

אומר היה הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זצ"ל: התורה מצווה שלא להונות איש את עמיתו. החפץ לקיים מצווה זו לפני משורת הדין, יזהר שלא להונות עצמו... (על התורה חלק ב' עמוד של"ח).

דף נח/ב המלבין פני חבירו

מלבי"ם או מלבין?

השמועה מספרת, כי פעם אחת ישב הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל בחברת תלמידיו, וכהרגלו בקודש נשא חידושי תורה וחידושים משמחי לב. לפתע הפסיקו אחד השומעים באומרו: "חידוש זה שנאמר כעת מפי הרב, מפורש הוא בספרו של המלבי"ם".
"לא מלבי"ם יש כאן", השיבו רבי מאיר על אתר, "מלבין יש כאן"...

דף נח/ב כאילו שופך דמים

מוות נחצי

אמרו חכמינו, כי "המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים". בעל בן יהוידע בסוגייתנו מבאר, כי לא לחינם נקטו חז"ל לשון רבים ואמרו "שופך דמים", שהרי בכל פעם שהמתבייש נזכר כיצד ביישוהו ברבים, הוא שב ונכלם, וחוזר חלילה.
דמים!

דף נח/ב המלבין פני חבירו ברבים

כשהרבי מבוהוש גער בגביר

בביתו של הרבי ר' יצחק פרידמן מבוהוש זצ"ל גדל יתום, עני ומצורע למחצה. פעם אחת ביקר גביר מסויים בבית הרבי, והכלים ובייש את היתום האומלל. הרבי שנוכח בדבר פנה אל הגביר וייסרו בדבריו: כנראה סבור הנך, הגביר הגדול, כי הזרת חכמינו "המלבין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא", מתייחסת לאדם שמלבין את פני חבירו בלבד, ולא את פניו של אדם הנחות ממנו בדרגה. אולם, טעות חמורה היא בידך. שהרי תמר, כלתו של יהודה, בכרה להשרף בכבשן האש, היא ושני בניה, ובלבד שלא להלבין את פניו של יהודה. **ראה נא.** אם יהודה לא היה מודה, אלא היה מניח לה להשרף, אין לך שפל ונבזה ממנו, ובכל זאת, נמנעה תמר מלביישו ולהכלימו. אתה, גער הרבי בגביר, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, שאין לך להלבין את פני היתום (בנערינו ובזקנינו, עמוד ק"ה).

דף נט/א שערי דמעות לא ננעלו

מנעול בדלת פתוחה מדוע?

אומרים בשם הרה"ק ר' מנדלי מקוצק זצ"ל שהיה תמה, אם שערי דמעות אינם ננעלים, מדוע הותקנו שערים ומדוע קובעו מנעולים בבריחיהם?
אלא השיב, שערים אלו נועדו לדמעות השוטים המוגרות על דברי שטות. כאשר מתקרבות אל השערים דמעות אלו, ייסגרו השערים וינעלו המנעולים...

לעילוי נשמת

הר"ר **נתנאל שמואל לוי** ז"ל
בן יבדלחט"א הר"ר שלמה הי"ו
נלב"ע י"ב ניסן תשפ"א
תנצבה
הונצח ע"י
הר"ר שלמה לוי ומשפחתו שיחיו - ת"א

טובים, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה". אמנם, בספר אורחות חיים (ס"ק י"ג) כתב כי דבריו מתייחסים לאדם שאינו זקוק לכסף זה לצורך מחייתו, אך אדם ש"אין לו מה יאכל" אינו צריך להחמיר בכך.

דף נח/ב אף המוכר ספר תורה

מכירת ספר תורה פסול להצגתו במוזיאון

סוגייתנו דנה אם דיני אונאה נאמרו גם לגבי ספר תורה שנמכר. לדעת רבי יהודה, אין אונאה במכירת ספר תורה, מפני שאין שיעור לדמיה של התורה הקדושה. לעומת זאת, חכמים סוברים, כי דין מכירת ספר תורה כדין מכירת שאר מטלטלין, שיש בהם אונאה, וכך נפסק להלכה (רמב"ם הל' מכירה פ' י"ג הל' י"ג).

בגמרא (מגילה כו, כז) מבואר, כי לכל הדעות, בעליו של ספר תורה אינו רשאי לנהוג בו כבמטלטלין ולמוכרו כדי להרוויח ממון מכך, משום ש"מעלין בקודש ואין מורדין". המהרש"ם (שו"ת ח"ד סי' כ"ח) אף מוסיף ומציין, כי אדם שברשותו ספר תורה אחד בלבד, אף עובר על איסור דאורייתא במכירתו, משום שבכך הוא מבטל מצווה מדאורייתא, שלכל אדם יהיה ספר תורה. בדבריו הוא מדגיש, כי גם **אדם שיש ברשותו שני ספרי תורה**, ועל ידי מכירת אחד מהם אינו מבטל מצווה זו, עדיין הוא עובר על איסור מדרבנן, שגזרו על כך משום ביזוי המצווה. רק במקרים מיוחדים התירו חז"ל למכור ספר תורה, כגון, לצורך מימון לימוד תורה, לצורך נישואין (שו"ע י"ד סי' ע"ב ס"א, אבה"ע ז' סי' א' ס"ב), לפדיון שבויים (מג"א בשולחן ערוך או"ח סי' קנ"ג, סק"ט) או לפריעת חוב (חו"מ סי' צ"ז סעי' כ"ג), אולם המוכר ספר תורה שלא בהיתר, אינו רואה סימן ברכה מאותו ממון (מגילה כז/א רמב"ם הל' ספר תורה פ"י הל' ב').

מכירת ספר תורה פסול למוזיאון: בעל שו"ת זכר שמחה (סי' קמ"ד) נשאל על ידי גבאי בית כנסת מסויים, האם הם רשאים למכור ספר תורה פסול למוזיאון המבקש להציגו לקהל הרחב, תוך שבעל המקום מבטיח, כי הוא ישמור עליו בכבוד הראוי. בדברי הכרעתו לאסור זאת הוא מציין את דעת הפוסקים, שספר תורה נשאר בקדושתו גם לאחר שנפסל, ולפיכך אסור למוכרו, כפי שאסור למכור ספר תורה כשר. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל התייחס גם הוא לשאלה זו והשיב, כי גם לדעות הסוברים שספר תורה פסול אינו נשאר בקדושתו כספר תורה כשר, יש לחשוש שמא הנהלתו הבאה של המוזיאון, שתתחלף בוודאי במרוצת השנים, עלולה להביא את הספר לידי ביזיון (הליכות שלמה הל' תפילה פ"ב).

מכרז למכירת ספר תורה: החכם צבי (סי' קכ"ג) מספר באחת מתשובותיו, כי כאשר כיהן ברבנות בקהילת אמסטרדם הוא נוכח לדעת, כי בעת שהקהילה נזקקה למכור ספר תורה בהיתר, ערכו גבאי בית הכנסת מכרז פומבי ומכרו את הספר לכל המרבה במחיר. אולם, הוא כותב, "ומחיתי בשמשים שלא יעשו כך", משום שאין זה דרך כבוד לספר התורה. שהרי, התורה אוסרת למכור עבד עברי בשוק העבדים לכל המרבה במחיר, וכל שכן, שאסור לנהוג כן בספר התורה.

אולם, בעל השבות יעקב (ח"ב סי' צ"א, ובשו"ת ספר יהושע פסקים וכתבים סי' כ"א) כתב, כי אין להשוות בין המקרים, משום שמכירת עבד עברי כדרך שמוכרים עבד כנעני מהווה בזיון עבורו. אולם, מכרז פומבי נהוג לערוך עבור חפצים יקרים בלבד, ואדרבה, עריכת מכרז פומבי למכירת ספר תורה מראה על הערך הרב שמייחסים בני הקהילה לתורה הקדושה.

אדומה, אינו רשאי לדרוש שכר על כך. אלא שלדעת רבינו שמואל, כל זאת דווקא לגבי מצווה שאינה קשורה ליום השבת עצמו, שבאופן זה יש מקום לחשוש, שבני אדם גם יתירו לעצמם לעסוק בשבת במקח ובממכר. אולם, לא כן הם פני הדברים לגבי **מצווה הקשורה ליום השבת עצמו**, כחזן בתפילתו, או כ"בעל תוקע" בראש השנה, שתשלום עבור מלאכת מצווה מעין זו לא יגרום לבני אדם לטעות ולחשוב כי גם מקח וממכר מותרים בשבת.

ראוי להדגיש, את דברי המגן אברהם (שו"ע שם, ס"ק ז), שגזירת חז"ל כוללת בתוכה גם איסור לשלם על **שכירת חפצים** לשבת קודש, ולא רק עבור מלאכת בני אדם בלבד.

כך תשכור מלצר ליום השבת: הלכה זו אקטואלית במיוחד לשוכרים מלצרים וכלים לעריכת "קידוש" או סעודת מצווה אחרת בשבת. בעל החיי אדם (הל' שבת כלל סי' סעי' ח) מייעץ להם לסכם עם המלצר, ששעות שכירתו יתחילו מעט לפני השבת ויסתיימו מעט לאחריה, וכך יוכלו להבליע את שכרו בשעות עבודתו החול. כמו כן, על בעל השמחה לסכם עם משכיר הכלים, כי שכירות הכלים תחול מספר שעות לפני בוא שבת המלכה (שמירת שבת כהלכתה פרק כ"ח סעי' ס').

בעל המנחת יצחק דן בהלכה זו מהיבט מעניין הנוגע לכל אדם בעל תכנית חסכון קצרת מועד, שהתשואה עליה מחושבת לפי מספר ימי ההפקדה. לכאורה, אסור לאדם זה ליטול מהבנק את רווחיו עבור יום השבת. אולם, כתב הגר"י וויס זצ"ל, כי מאחר שהבנקים אינם מחשבים את ימי ההפקדה משקיעת החמה ביום מסויים לשקיעתה ביום המחרת, אלא בהתאם לימי העסקים מחצות היום לחצות היום. לפיכך, אין, איפוא, תשלום עבור יום השבת בלבד, ולעולם מעורבות שעות ימי חול בשעות יום השבת.

תשלום עבור שכירת הרכב בשבת: כך גם כתב בעל השמירת שבת כהלכתה (שם, הערה קל"ד), שהשוכר רכב למספר ימים אינו עובר על כל איסור בתשלום עבור יום השבת, שכן, חברות ההשכרה מחשבות את ימי השכירות מבוקר לבוקר, ושוב נמצא, שהתשלום עבור יום השבת כולל תשלום עבור שעות של יום חול.

הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (שו"ת האלף לך שלמה או"ח קכ"ה) מייעץ לשוכרים חדר לשבת ללינה בלבד [שאינם יכולים להבליע את שכר בעל הבית בהוצאות שנגרמו לו בסעודות] כי יש להתנות עם בעל הבית, שהשכירות תחל זמן מה לפני השבת, או שתמשך זמן מה לאחר השבת, וכך ישולם שכר השבת בהבלעה.

ניצד משלמים על טבילה בשבת? לכאורה, פתרונות אלו כלל אינם מועילים לחסידים ולאנשי מעשה, הנוהגים לטבול במקווה טהרה בבוקר שבת המלכה לפני התפילה, שהרי לאחר השבת הם משלמים שכר עבור הטבילה ביום השבת עצמו. אולם, הנודע ביהודה (שו"ת או"ח מהדו"ת סי' כ"ו) כתב, כי אמנם חז"ל אסרו ליטול **שכר** עבור השבת, אך אם יהודי מסויים הוצרך להוציא מכיסו ביום השבת עבור אחר, ודאי שזכותו לדרוש תשלום על כך, שהרי אינו דורש **שכר**. לפיכך, מאחר שהתשלום עבור הטבילה במקווה הטהרה גם כולל החזר עבור הוצאות ההפעלת המקווה, הרי ששכר הבלן מובלע בהחזר עבור הוצאות אלו, ושוב אין איסור בדבר.

לסיום, מן הראוי לציין את דברי השו"ע (סי' תקפ"ה סעי' ה') המתייחס לנטילת שכר בשבתות ובחגים על ידי חזן ו"בעל תוקע": "הנוטל שכר לתקוע שופר בראש השנה, או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות וימים

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

יוסף שפילברגר

ז"ל ב"ר צבי ז"ל

נלב"ע ט"ז בניסן תשל"ח **תנצב"ה**

הונצח ע"י ידידינו הר"ר שלמה ותרצה האוור שיחיו - תל אביב